

Wirtualna sprawiedliwość.

Postępowania zdalne przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym - zagrożenie czy szansa?

Pandemia COVID-19 była punktem zwrotnym w wykorzystaniu nowych technologii podczas postępowań sądowych we wszystkich krajach. Ze względu na poważne zagrożenie dla zdrowia, sądy wielu państw szybko otworzyły się na stosowanie różnych mechanizmów oferujących zdalne wersje standardowych postępowań. Procedury sądowe zostały szybko zrewidowane i zaktualizowane, aby system mógł działać jak najprościej podczas tego kryzysu. Wszyscy musieli szybko przyzwyczać się do nowych rozwiązań i do zdalnych rozpraw a ich powszechna dostępność, może oznaczać, że zdalne postępowania nie znikną wraz z końcem pandemii, ale raczej zakorzenią się w praktyce sądów w wielu, jeśli nie we wszystkich, jurysdykcjach. Ta nowa konfiguracja tworzy znaczącą zmianę, zwłaszcza dla systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Ze względu na wyjątkowy charakter procesu karnego, zdalne postępowanie może budzić wątpliwości w kontekście rzetelności postępowania.

Celem projektu jest analiza ścierających się interesów oskarżonych, pokrzywdzonych, świadków i społeczeństwa w sytuacji, gdy postępowanie toczy się zdalnie, tj. z użyciem technologii pozwalającej łączyć się wszystkim stronom postępowania oraz publiczności na odległość. Główne pytanie badawcze dotyczy tego, jak właściwie wyważyć często wzajemnie wykluczające się prawa osób uczestniczących w postępowaniu karnym, gdy postępowanie toczy się zdalnie? Próba znalezienia odpowiedzi na tak postawione pytanie powinna zakładać, że digitalizacja procesu karnego jest nieunikniona. Skoro technologia jest obecna w naszym codziennym życiu, także wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych nie może pozostać w tyle.

Analiza zostanie przeprowadzona na przykładzie postępowań karnych prowadzonych przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym [MTK]. Przyczyną wyboru takiego tła badawczego jest kilka. Po pierwsze, MTK posiada unikalne pojmowanie wykorzystania technologii w trakcie postępowania karnego znacząco wyróżniając się w tym zakresie, poprzez wieloletnie wykorzystywanie technologii i infrastrukturalne dostosowanie się do transformacji cyfrowej na długo przed pandemią. Po drugie, MTK, utworzony na styku systemów inkwizycyjnego i kontradiktoryjnego niesie w swoim postępowaniu karnym unikalną mieszankę tradycji kontynentalnych i common law. Dzięki temu analiza badanego problemu na przykładzie postępowania MTK ma bardziej uniwersalny wydźwięk. Po trzecie, nie należy lekceważyć wpływu MTK na systemy krajowe, zwłaszcza w kontekście mechanizmu komplementarności pozytywnej. Krajowe sądy karne spoglądają na osiągnięcia MTK i często odnoszą się do jego orzecznictwa. W związku z tym prowadzenie zdalnych przesłuchań przez MTK oraz stosowane dotychczas zasady są i prawdopodobnie będą w dalszym ciągu ściśle śledzone przez sądy krajowe.

Główne pytanie badawcze dotyczy tego, jak właściwie wyważyć często wzajemnie wykluczające się prawa osób uczestniczących w postępowaniu karnym, gdy postępowanie to jest prowadzone na odległość? Projekt zamierza udzielić odpowiedzi na szczegółowe pytania badawcze: 1) Jakie formy zdalnego postępowania są stosowane w trakcie postępowania przed MTK? 2) W jaki sposób stosowanie zdalnego postępowania przed MTK wpływa na prawa oskarżonego, w szczególności na prawo do rzetelnego procesu? 3) W jaki sposób wykorzystanie zdalnego postępowania przed MTK wpływa na prawa świadka, w szczególności w odniesieniu do dostępu do wymiaru sprawiedliwości? 4) W jaki sposób korzystanie z postępowania na odległość przed MTK wpływa na prawa pokrzywdzonego? 5) W jaki sposób wykorzystanie zdalnego postępowania przed MTK wpływa na prawo społeczeństwa do publicznego procesu? 6) Gdzie można zidentyfikować konflikty pomiędzy prawami uczestników? 7) Który z tych konkurencyjnych interesów powinien przeważać przy podejmowaniu decyzji o formie, w jakiej powinno być prowadzone postępowanie? 8) Jakie powinny być minimalne standardy dla rozpraw prowadzonych na odległość?

Uzasadnieniem realizacji niniejszego projektu jest: 1) przedstawienie kompleksowej propozycji systemu wykorzystania nowych technologii; znalezienie właściwej równowagi pomiędzy potrzebą ich użycia, sposobem wykonania oraz środkiem pomiędzy prawami oskarżonego, pokrzywdzonego, świadka i społeczeństwa; 2) znalezienie w przebiegu postępowania niewidzianego wcześniej napięcia pomiędzy prawami oskarżonego, pokrzywdzonego, świadka i społeczeństwa; 3) odniesienie się do wyzwań związanych z prowadzeniem procesu związanych z obecnym stanem pandemii oraz wprowadzeniem zabezpieczeń na wypadek kolejnych kryzysów.